

Debreceni Orvostudományi Egyetem Fül-Orr-Gégeklinika
(igazgató: Lampé István dr. egyetemi tanár)

(184—186)

XVIII. századi ismeretek az orr és garat betegségeiről (Pápai Páriz Ferenc: Pax corporis)

PAP UZONKA DR.*, LAMPÉ ISTVÁN DR.

Közlésre érkezett: 1991. április 18-án.

Kulcsszavak: Pápai Páriz Ferenc, orvostörténet, Pax corporis.

A szerzők Göllesz Viktor és Subosits István példáját követve orvostörténeti témához nyúlnak: áttekintik és ismertetik Pápai Páriz Ferenc Pax corporisában közölt tanításokat az orr és garat betegségeiről. Megállapítják, hogy az oki magyarázatra és kezelésre való törekvés sok esetben a tünetek pontos, ma is helytálló leírása 300 év után is elismerésünket vívja ki a nagyenyedi orvosprofesszorral szemben.

Az utóbbi két évben ismét feltűnt folyóirataink lapjain a nagy erdélyi tudós, Pápai Páriz Ferenc neve. Ennek több magyarázata lehet. Egyik az, hogy 1678-ban született, így 300. születési évfordulóját a közelmúltban ünnepeltük. A másik, hogy a magyar orvoslás, tudós világ előrevívó alakja volt, így munkásságának felidézése bármikor indokolt. Legutóbb Vilmon Gyuláné [6] említi az Orvosi Hetilapban Pápai Páriz Ferenc fő művét, a Pax corporist. Nem is elsősorban az ő munkásságával foglalkozik, hanem a könyvnek egy 1695-ös kolozsvári kiadású példányában fellelt bejegyzéseket elemez. Emellett azonban ismertetést ad a könyv sorsáról, különböző kiadásairól. Az említett szerző [5] korábban szintén az Orvosi Hetilapban közölt írásában — mely a Pataki-féle gyűjteményről szól — röviden utal rá, hogy a sok generációs orvoscsaládnak szerepe van abban is, hogy Pápai Páriz Ferenc Pax corporisa — többek között — hagyatékként bekerülhetett a Budapesti Orvostudományi Egyetem könyvtárába. A Pataki család 1882-ben orvossá avatott tagjától, Pataki Jenőtől a családi könyvtárunk felhasználása alapján 1928-ban az Orvosi Szemle első évfolyam első számában az „Erdélyi orvostörténeti arcképek” sorozatban Pápai Páriz Ferencről jelent meg tanulmány, ahogyan ez Szállási Árpád egyik történeti közleményében is olvasható [4].

A Fül-Orr-Gégegyógyászat lapjain Göllesz Viktor és Subosits István [3] ismertették Pápai Páriz Ferenc Pax corporisában közölt, a fül megbetegedéseiről, a nagyothallásról szóló ismereteket. A könyv hosszú oldalakon át a garat és az orr betegségeivel is foglalkozik, emiatt úgy gondoltuk, hasznos lenne a tanítások további ismertetése is, mely hozzájárul ahhoz, hogy az 1600-as évek végének hazai fül-orr-gégészeti ismereteiről kerek képet kapjunk és nagyon sok anatómiai hiányosság ellenére elcsodálkozunk a betegségek eredetének és gyógyításának oki magyarázatára irányuló törekvés következetességén.

A nyolc részből (könyvből) álló munka első és második könyvében foglalkozik a szerző a fül, az orr és a garat betegségeivel. Az első könyvből számunkra a fejfájásról frottak is érdemesek említésre. Lokalizációja, jellege alapján elkülönít külső, belső, diffúz lokális, ill. tompa, nyilálló, feszítő és pulzussal együtt dobogó fejfájást. A belső fejfájás fészke szerinte az agyhártya, mivel maga a velő fájdalommentes. A külső fájdalomban a fej bőrének érzékenysége a panasz oka, ennek megfelelően ezt lényegtelennek értékeli. Ehhez kap-

* DOTE Fül-Orr-Gégeklinika, 4012 Debrecen, Nagyerdei krt. 98.

csolódóan a „fő-szédelgésről” is ír röviden. Ennek is az okát kutatva különbséget tesz a gyomor túlterhelése miatt fellépő tünet és az agyvelőben létező ok között. Utóbbi esetben a „fej nehézsége”, a szem homályossága, fülzúgás, nehezen hallás is társul a szédüléshez. Hangsúlyozza, hogy az orvosságot szigorúan a panasz eredetéhez igazodva kell megválasztani.

Ugyancsak ebben a könyvben tesz említést a nátháról, melynek okául az agyvelőt ért hideget, ill. annak rendkívüli meleggel való váltakozását jelöli meg. Tévesen úgy hitte, hogy az agyvelőben keletkezőt rendkívül sok káros nedv leszivárog az orrba, torokba, sőt a tüdőbe is, ahogyan azt a későbbi, tüdővel foglalkozó fejezetben is említi.

A mű második könyvének VII.—VIII. fejezete tartalmazza az orr betegségeiről frottakat. Különösen bőven foglalkozik az „orr vére járása”-val, az orrvérzéssel. Hasznos és káros vérzést különít el, utóbbin a hosszas betegséghez társuló vérzést érti. Az orrvérzések okával kapcsolatban a következőket mondja: vagy a „vér nagy bősége” eredményezi azt, vagy a „vér sósága miatt az érfal kirágódik” és emiatt lép fel a betegség. A kísérő tüneteket pontosan írja le: fej- és nyakfájdalom, halántéktáji feszítő érzés, fülcsengés, szemképrázás, nehéz légzés kísérheti az orrvérzést. Piros arc és szem esetében túlzott vérbőségről van szó, ez esetben egyben gyógyít a vérzés, egyéb súlyos betegséghez társuló esetben viszont az arc sápadt és az ember elesett.

A lokalizációt tekintve megkülönböztet az orr elülső részéből eredő vérfolyást, mely szorító, nyomó kötéssel megállítható. Az orr hátsó részéből és az „agyvelőből” eredő vérzés esetén viszont az orrba felszívott orvosságokkal kell gyógyítani a beteget. Az elülső vérzés gyógyításával kapcsolatosan ma már mosolyt keltő, de praktikus tanácsot ad: az orr „gyapotot téntra” gyapotjával tamponálható.

Javasolja az érvágást, a végtagok elszorítását, amivel megakadályozhatjuk a vérnek a végtagokból az orr felé áramlását. E megjegyzés is igazolja, hogy ebben a korban a vérkeringésről már rendelkeztek ismeretekkel, hiszen Harvey már 1628-ban elkezdte és ismertette keringés-anatómiai megfigyeléseit. Tanácsolja a köpöly alkalmazását, ami régi értelmező szótárak szerint „gömbölyű vagy hengerded edény üvegiből vagy érlemezéből, melyet a sebészek véreterestől eszközül leginkább az ember hátára szoktak alkalmazni”. A vérzést a köpöly-vas karcolásával idézik elő [1, 2]. Helyileg ecetes víz, növényi főzetek (csalán), salétrommal főtt víz alkalmazását, belégzését javasolja, s a diétában sok citrom, sóska, egres fogyasztását írja elő. Az orr egyéb „nyavalyái” közül említi a bő flegmát, mely a szaglóhámot károsítja, s orrcseppekkel kezelendő. Az orr daganatát „rút, bűdös gombás hús”-nak nevezi, mely rossz nedvekkel elegendett vérből származik és így elsősorban purgációval gyógyítandó. Valószínűleg az ozaenára vonatkozhat a következő leírás: daganat és kinövés nélkül az orr belül kivész és megfekélyesedik, megvarrasodik, rendkívül száraz. Ez esetben a varr lágyítása, az orr kitisztítása, növényi főzetekkel való kimosása a gyógymód. Olvashatunk a könyvben a ranuláról, a „nyelv békájáról”, amit tanácsa szerint apró gyermekkorban kell kezelni incisióval, mert később növekedve a beteg fulladását okozhatja.

A nyelv dagadásáról és a „nyelv csapja leeséséről” frottak megfelelnek a nyelv-, ill. uvula-oedema képeznek. Mindkét esetben az ok a „kóros nedvességek agyveleiből történő leszállása”. Ecetes timsós vízzel való gargarizálást lehet végezni, vagy a nyelv forró vassal történő sütése, nadály rátétele is segíthet.

A torok megbetegedéseit a második könyv XIV. fejezetében tárgyalja Pápai Páriz Ferenc. A torokfájást és a torokgyököt ismerteti ma is helytállóan. Előbbiről leírja, hogy magas lázzal jár, a nyakon lévő mirigyek megduzzadnak, a mandulák megnövekednek és a nyelv fájdalmassá válik. A gyógyításban első helyen a purgációt említi, de a borogatás, lázcsillapítás, salétrom-tartalmú főzettel való gargarizálást is megemlíti. A torokgyökkel kapcsolatban a betegség veszélyességét hangsúlyozza és megállapítja, hogy a beteg sorsa a kezdeti három nap alatt eldőlt. A légzési-nyelési nehezítettség, láz, lepedékképződés mellett még a diftéria esetleges szövődményét is említi: a légyszájpad-bénulásnak megfelelően az étel a beteg orrán jön ki. Gyógyítására vonatkozóan gargarizálás olvasható

tanácsként. A gyógyításban nagy szerepet tulajdonít a főzeteknek, melyeket belső fogyasztásra és külső borogatásra is egyaránt javasol. Köptetőnek általában sárgarépa, mazsola-szőlő, édesgyökér, viola, kékliliom gyökerének főzetét, mézet ajánl, de nagyon sok esetben tartja hasznosnak a tárkonyt, zsályát, májvagyókeret, székfűvet, vereshagymát s a ma is uralkodó és elismert fokhagymát.

A könyv további fejezetei a tüdő, a szív, a gyomor és egyéb szervek betegségeivel foglalkoznak és érdekes módon a gége és annak elváltozásai megemlítve sincsenek. Ugyan szól a „hurutról és rekedésről”, de ezeket kizárólag a tüdőbetegségeknél említi, hasonló módon a „fulladozást” is kizárólag tüdőelváltozás tünetének tartja.

A gégebetegségek ismeretének, ill. leírásának hiánya valószínűleg azzal magyarázható, hogy az indirekt vizsgálati technika csak az 1800-as évek közepén született meg a gégetükrözés kifejlesztésével, s így ez a szervünk rejtve maradt a korábbi korok orvosai előtt.

A mai tudásunk birtokában a 300 évvel ezelőtti ismeretek felidézése csak orvostörténeti szempontból érdekes. Azonban a betegség okának tisztázására, így oki kezelésére irányuló törekvés, a tünetek pontos megfigyelésének és leírásának fontossága, a gyógynövények logikus használata olyan tanácsok, amelyek a mai modern orvoslásban is követendők.

Irodalom

1. Ballagi Mór: A magyar nyelv teljes szótára. Heckenest Gusztáv, Pest, 1873. II. kötet. — 2. Czuczor G., Fogarasi J.: „A magyar nyelv szótára” Emich Gusztáv Magyar Akadémiai Nyomdásznál, Pest, 1865. III. kötet. — 3. Göllész V., Subosits I.: A fül betegségei Pápai Páriz Ferenc Pax corporis-ban. Fül-Orr-Gégegyógy. 36, 117—120 (1990). — 4. Szállási Árpád: Megemlékezés egy erdélyi orvos-történészről (Pataki Jenő 1857—1944). — 5. Vilmon Gyuláné: Egy erdélyi könyvgyűjtő orvoscsalád (A Patakiak gyűjteményének sorsa) O. H., 130, 89—91 (1989). — 6. Vilmon Gyuláné: Régi magyar orvosi könyvtárak érdekességei. Egy 1695-ös Pax corporis széljegyzetei. O. H., 132, 85—86 (1991).

Summary

U. PAP, I. LAMPÉ: *Knowledges about the diseases of the nose and throat in the XVIII-th century (according to the publication of Pápai Páriz Ferenc: Pax corporis)*

The authors have resorted to a medical-historical the me following the precedent of Victor Göllész and Stephen Subosits hungarian scientists, so they survey and, write about the knowledges of the diseases of the nose and throat according to the work „Pax corporis” of Pápai Páriz Ferenc, lived in the XVIII-th century. It is emphasized, that the ambition to the causal explanation and treatment, in many cases the punctual and also up to date description of symptoms, achieves our acknowledgements towards the medical professor of Nagyenyed-University, even after 300 years too.

Zusammenfassung

U. PAP, I. LAMPÉ: *Die Kenntnisse über Nasen- und Rachenerkrankungen im XVIII. Jahrhundert (Ferenc Pápai Páriz: Pax corporis)*

Die Verff. folgen dem Beispiel von V. Göllész und I. Subosits und bearbeiten ein medizingeschichtliches Thema: sie geben einen Überblick über die Lehren von den Krankheiten der Nase und des Rachens, die Ferenc Pápai Páriz im „Pax corporis” niedergeschrieben hat. Auch heute, nach 300 Jahren, sind die kausalen Erklärungen, die therapeutischen Bemühungen und die genaue Beschreibung der Symptome in vielen Fällen richtig und fordern unsere Anerkennung gegenüber dem Medizin-professor aus Nagyenyed.

Szent-Györgyi Albert Orvostudományi Egyetem Fül-Orr-Gégeklinika
(igazgató: Czigner Jenő dr. egyetemi tanár)
és Szeged Városi Tanács Gyermekkorház Fül-Orr-Gégeosztály

(187—190)

Új cephalosporin-származék — CECIOR — alkalmazása acut sinusitis maxillarisban

FEKETE-SZABÓ GABRIELLA DR.*, CZIGNER JENŐ DR.,
BERÉNYI IMRE DR.

Közlésre érkezett: 1991.

Kulcsszavak: bakteriológia-rezisztencia, Ceclor, sinusitis maxillaris ac., új antibiotikum per os.

A szerzők vizsgálták a cephalosporinok közül a per os adható „Ceclor” (Lilly and Elanco) hatásosságát acut sinusitis maxillarisban. A vizsgált 27 beteg közül a kórokozó 26 esetben volt érzékeny Ceclorra, melynek alkalmazására a sinusitisek rövid idő alatt gyógyultak. Felhívják a figyelmet, hogy a cephalosporin-készítmények — melyek csekély toxicitással rendelkeznek és kevésbé allergizálnak —, eredményesen alkalmazhatók az utóbbi évtizedekben elszaporodó penicillinrezisztens és polirezisztens felső légúti kórokozókkal szemben.

Bevezetés

A cephalosporinok felfedezése Brotzúnak köszönhető, aki a vizek öntisztulásából arra következtetett, hogy ennek valamiféle antibiotikum lehet az oka. Egy szennyvízcsatorna torkolatánál a vízből végzett sorozatos tenyésztésekkel 1945-ben izolálta a *Cephalosporium acremoniumot* (ma *Acremonium Brotzu*), amely több antibiotikus hatású anyagot termelt, közte a cephalosporin C-t. Hosszú idő és sok-sok kutatómunka kellett hozzá, hogy ebből a nem túl hatékony anyagból 1964-re kifejlesszék az első gyógyszerként használt cephalosporint, a cefalotint [1].

A cephalosporin-család azóta többgenerációssá vált. Célzott kémiai módosításokkal egyre aktívabb, jobb farmakokinetikájú, klinikailag hatékonyabb származékok láttak napvilágot [2—6]. A Ceclor kémiai szerkezete hasonló a cephaloxinéhoz (Pyassan), azonban a cephaloxin methyl-csoportjának Cl-ral történő helyettesítése javította a vegyület antibakteriális hatását [7—8].

A Ceclor baktericid hatású, a sejtfal felépítését gátolja. Igen hatékony β -lactamaset termelő törzsekkel szemben is.

Betegek, módszer

A Szent-Györgyi Albert Orvostudományi Egyetem Fül-Orr-Gégeklinikáján az 1. ábrán látható protokoll szerint vizsgáltuk acut sinusitis maxillarisban szenvedő gyerme-

1. anamnézis	}	kezelés alatt és után
2. fizikális vizsgálat		
3. orrmelléküreg-felvétel		
4. Highmore-punctio → tenyésztés		
5. laboratóriumi vizsgálat		

1. ábra. Protokoll kivitele